

Veliler, Öğrenciler ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin 2005 Programdaki Değerlere İlişkin Değer Hiyerarşileri, Gerekçeleri ve Önerileri *

Value Hierarchies, Reasons And Recommendations Of Parents, Students and Social Studies Teachers Regarding Value In the 2005 Social Studies Curriculum

Tekin Çelikkaya & Mutlu Kürümlüoğlu

Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, Ahi Evren Üniversitesi, Kırşehir, Türkiye

Özet

Bu araştırmada veli, öğrenci ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sahip oldukları değer hiyerarşilerini, nedenleri ile ortaya koyabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Çalışma grubu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen ve gönüllülük esasına dayalı olarak Sivas ilinde görev yapan 30 Sosyal Bilgiler Öğretmeni, 117 ortaokul 8. sınıf öğrencisi ve bu öğrencilerin velileri arasından seçilen 76 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan yapılandırılmış görüşme formu açık uçlu 3 sorudan oluşmaktadır. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerleri kendilerince önem derecesine göre (ilk 5 değer) sıralamaları ve gerekçelerini ifade etmeleri istenmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi türlerinden tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Dürüstlük, saygı ve sorumluluk değerleri öğretmen ve veliler tarafından daha yüksek bir oranda sıralamaya dâhil edilmişken adil olma ve vatanseverlik değerleri ise öğrenciler tarafından daha yüksek bir oranda sıralamaya dâhil edilmiştir. Öğrenciler, öğretmen ve veliler ilk beş değer için aileden kazanılması gerektiği yönünde hem fikirlerken öğrenciler aileye ek olarak her değer için öğretmenden de kazanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bunların yanı sıra çevre, okul, toplum ve dini karakterlerden de kazanılabileceği ifade edilmiştir. Bu değerlerin kazandırılmasında izlenecek yöntemler konusunda ise model olunması, uygulama yaptırılması ve kavramsal olarak açıklama yapılması konusunda her iki tarafta hem fikir iken, öğrenciler özellikle saygı ve vatanseverlik değerlerini kazanmalarında kendilerine nasihat verildiğini ifade etmişlerdir. Öğretmen ve veliler ise nasihat yöntemini ifade etmemişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, öğretmen, veli, öğrenci, değer hiyerarsisi

Abstract

In this study, the case studies of qualitative research methods were used to reveal the value hierarchies of students and social studies teachers and parents . The study group is composed of 30 Social Studies Teachers, 117 middle school 8th grade students and 76 students selected from the parents of these students, who are determined by the appropriate sampling method and based on volunteerism, in Sivas, in 2016-2017 academic year. The structured interview form used in the study consists of 3 open-ended questions.They were asked to rank the values in the 2005 Social Studies Curriculum according to their degree of importance (first 5 values) and to express their reasons.In the analysis of the data obtained within the research, the content analysis method was used.While honesty, respect, and responsibility values were included in higher rankings by teachers and parents, fairness and patriotism values were included by students in a higher order.Students, teachers, and parents stated that the first five values should be earned from the family, and that students should also be taught for each value in addition to the family.In addition to these, the environment, school, society and religious characters can be won. As to the methods to be followed in the acquisition of these values, while both sides are conscious about the modeling, application and conceptual explanations, the students have expressed their advice to them especially in acquiring values of respect and patriotism. Teachers and parents did not express the advice method.

Keywords: Social Studies, teacher, parent, student, value hierarchy

CONTACT: Tekin Çelikkaya, tcelikkaya@gmail.com; ORCID ID: orcid.org/0000-0001-5684-6492; Mutlu Kürümlüoğlu, dmmnutlu@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-4189-2239.

Geliş Tarihi & First Received : 17.09.2017

Kabul Tarihi & Accepted : 02.12.2017

* Bu çalışma 1st Eurasian Conference on Language and Social Sciences (ECLSS 2017)22-24 Mayıs 2017 Side, Kızılot, ANTALYA, TURKEY sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

Giriş

Son yıllarda tüm dünyada olmakla birlikte, Türkiye’de de yaşanan olumsuz toplumsal olayların, insanların değerleri yeterince kazanamamasından kaynaklandığı söylenebilir (Deveci ve Ay, 2009). Toplumlara olumsuz yönde etkileyen durumları önlemenin en etkili yolu, toplumun devamlılığını ve ayakta kalmasını sağlayan unsurların başında gelen değerleri kazandırmak olacaktır (Çelikkaya, 2016).

Değer kavramı ile ilgili olarak yapılan tanımlara bakıldığında, Schwartz (1992) *değeri*, bireyin ya da diğer toplumsal oluşumların yaşamına yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önemli farklılık gösteren, arzu edilen amaçlar olarak; Yapıcı ve Zengin (2003), paylaşılmış ve genelleşmiş tutumlar olarak; Katılmış ve Ekşi (2011) ise bir varlığın ruhsal, toplumsal, ahlaksal ya da estetik yönden taşıdığı düşünülen yüksek ya da yararlı nitelik olarak, bireyin tutum ve davranışlarını belirleyen temel ölçüt olarak ifade ederken; Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005) değer; bir sosyal grup veya toplumun varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlar şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlardan yola çıkarak değeri; bireyin hayatına şekil veren, geleceği teminat altına alan, toplumun devamını sağlayan düşünce, ilke şeklinde de tanımlayabiliriz.

Günümüzde değerler eğitimi, eğitimin en güncel konularından birini oluşturmakta olup bunun nedeni olarak da dünyadaki ahlaki problemlerin artması, açgözlülük, cinayet oranlarındaki artış, uyuşturucu kullanımı, intihar gibi zarar verici davranışların artması gösterilebilir (Kıncal, 2007). Bu sebeple eğitim sistemi içinde değerler eğitimi çok önemli bir yere sahip olup temel insani değerleri benimseyen bireyler yetiştirmek, aile, toplum ve okulların başlıca misyonları arasında yer almaktadır (Ekşi, 2003).

Çocuğun doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu ilk toplumsal kurum olan aile, bireyin ilk eğitimiyle birlikte değer eğitimine başlamaktadır. Bu süreçte, değerler eğitimi informal bir şekilde ve çoğu zamanda aile bireylerinin sahip olduğu değerlerin öğrenilmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Demirtaş, 2009). Bireyin kişilik şekillenmesi küçük yaşlarda meydana geldiğinden, çocukluğun ilk yılları çok önemlidir. Çocukların okula gelmeden önceki ilk eğitimleri ailede başladığından, değerlerin öğretiminde ailenin önemi daha da büyüktür (Doğanay, 2009). Ailenin bu kadar önemli olduğu değerler eğitiminde, velilerin görüşlerinin ve deneyimlerinin bilinmesi önem arz etmektedir. Değerlerin eğitiminde etkili olan faktörlerden birisi de okullardır. Okullar toplumsal ve kültürel değerlerin korunması ve sürdürülmesi sağladığı gibi yeni öğrencilere yeni değerlerin kazandırılmasında da çok önemli bir role sahiptir. Özellikle öğretmenlerin, davranışları ile öğrencilerine model olmaları yanında farklı yöntem tekniklerle programlarda yer alan değerleri öğrencilerine kazandıracak olması da ayrıca önem arz etmektedir.

Okullarda hem başarılı hem de istenilen değerlere sahip öğrencileri yetiştirmek öğretmenlerin görevidir. Aile, burada öğretmenin en önemli destekçisi ve yardımcısı konumundadır. Ailenin desteği olmadan öğretmen istediği hedefe ulaşamayacaktır. Görüldüğü gibi değer eğitiminin en önemli paydaşları aile, çocuk ve öğretmenlerdir (Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu, 2013). Değerlerin öğrenilmesinde bilgi ve düşünce

boyutu önemlidir. İnsanlar tercihlerini ve yargılarını yeni öğrendikleriyle değiştirmekte ve şekillenmektedir. Sonuçta değerler genetik olarak aktarılmazlar. Değerler sosyal rollerle öğrenilerek bir sonraki kuşaklara aktarılırlar (Sarı, 2005).

Sosyal Bilgiler Dersi değerler eğitimi açısından önemli bir işleve sahiptir. Bu dersin içeriğinde, bireyin hem kendisine hem de çevresine karşı olumlu tutum geliştirmesi bulunmaktadır (Doğanay, 2009). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amacı çocuğu topluma hazırlamak, onu iyi ve sorumlu bir vatandaş olarak yetiştirmektir (Keskin, 2008). Aynı zamanda sosyal bilgilerin tanımlarının ortak özelliği de sosyal bilgilerin bir yurttaşlık eğitim programı olduğunu göstermektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2011). 2005 yılında gerçekleştirilen köklü program değişikliklerinde dikkati çeken hususlardan biri de değer eğitimi konusunun programlar içinde vurgulanmasıdır. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde öğrencilere toplam 20 değer kazandırılması hedeflenmektedir. Bu değerler; “*Adil olma, aile birliğine önem verme, barış, bağımsızlık, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, saygı, sağlıklı olmaya önem verme, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik*” olarak belirlenmiştir (Birbiçer, 2015; Başol, Ünal, Azer, Yıldız ve Evirgen, 2012; Komisyon, 2012a; Komisyon, 2012b). 2017 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde bu değerlerden bazıları çıkarılıp (*hoşgörü, misafirperverlik, sağlıklı olmaya önem verme, temizlik*) yeni eklemelerle (*eşitlik ve tasarruf*) 18 değer kazandırılması hedeflenmektedir (MEB,2017).

Allport, Vernon ve Lindzey (1951) bireylerin tüm özel ve toplumsal davranış tercihlerinin sıralandığı bir değerler tipolojisinden söz etmişlerdir. Zamanla, ayrı ve istikrarlı unsurlar gibi sabit değerlere sahip bir tipoloji fikri yerini her insanın var olan değerlerden kendine has, kişisel ve esnek hiyerarşiler oluşturduğu düşüncesine bırakmıştır. Bir kimsenin değerler sıralamasının birinci veya en üst sırasında bulunan değeri, onun temel değeri sayılabilir. Teorik olarak, varlığı mümkün olan bütün değerler bir kişiye verilip onların bir sıralaması yaptırıldığında, kişinin en yukarıya koyduğu değer onun her şeyden daha fazla değer verdiği şeydir (Akt:Debats& Bartelds, 1996; Güngör, 1998). Birey bu tercihini yaparken içinde yaşadığı değer dünyasına göre bir sıralama yapmaktadır. Çünkü dünyada değer yargıları değişse de değerler değişmeden devam etmektedir. Örneğin "*Namus cinayeti işlemek iyidir*" yargısı, "*Namus cinayeti işlemek kötüdür*" yargısına dönüşebilir. Fakat "*iyi*" ve "*kötü*" bir değer olarak sabit kalmaktadır (Poyraz, 2011).

Alandaki konuyla ilgili çalışmalara bakıldığında; **öğretmen adaylarının** (Akın ve Özdemir, 2009; Altunay ve Yalçınkaya, 2011; Bacanlı,1999; Başçiftçi, Güleç, Akdoğan ve Koç, 2011; Coşkun ve Yıldırım, 2009; Çelikkaya ve Öztürk Demirbaş, 2013; Çelikkaya, 2016; Dilmaç, Bozgeyikli ve Çıkılı, 2008; Fidan, 2009; Öztürk Demirbaş ve Çelikkaya, 2012; Oğuz, 2012; Özdemir ve Sezgin, 2011; Sarı, 2005; Şahin ve Katılmış, 2016; Yapıcı ve Zengin, 2003), **öğretmen ve velilerin** (Acun, Yücel, Önder ve Tarman, 2013; Yiğittir, 2010) **öğretmen ve öğrencilerin** (Aktepe ve Yel, 2009; Balcı ve Yelken, 2010; Balcı ve Yelken, 2013; Baydar, 2009; Çelikkaya ve Seyhan, 2016; Çengelci, 2010; Deveci ve Dal, 2008; Fidan, 2013; Katılmış, 2010; Meydan, Aktepe ve Durmaz, 2015; Prencibe, 2001; Sezer, 2008; Sönmez ve Akıncan, 2013; Taşdemir, 2012; Topkaya, 2016; Turan ve Aktan, 2008; Yaman, Mermer ve Mutlugil, 2009; Yaşar ve Çengelci, 2012; Yiğittir, 2009; Yiğittir ve Öcal, 2010) değer algıları, değer tercihleri ve değer kavramına

ilişkin görüşlerini ortaya koyan birçok çalışma olmasına rağmen bu çalışmaların çoğunda Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda var olan değerler üzerinden değil de Schwartz Değerler Ölçeği kullanılarak yapılan çalışmalardır.

Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu'nun (2013) yapmış olduğu çalışma öğretmen, öğretmen adayı ve ilköğretim öğrencileri üzerine yapılmış olup, bu çalışmada örneklem grubundan sosyal bilgiler programındaki değerlerden ilk üçünü seçmeleri istenmiş olup, Çelikkaya (2016) tarafından ise sadece öğretmen adayları üzerinde benzer sorular sorularak yapılmıştır. Bu araştırmada ise farklı olarak 8.sınıf öğrencileri ile sosyal bilgiler öğretmenleri ve velilerin 2005 Sosyal Bilgiler Programı'nda var olan 20 değer içinden ilk 5 değer tercihini sıralamaları, bu değerleri niçin seçtikleri istenmiş olup bu değerlerin öğretim yöntemine ilişkin önerilerin neler olabileceğine dair sorular daha fazla örneklem grubu alınarak belirlenmiştir. Bu noktada ailelerin, öğretmenlerin ve öğrencilerin sahip oldukları değerlerin profilini çıkarabilmek için onların değer hiyerarşilerini bilmemiz önem arz etmektedir. Ayrıca bu çalışma ile katılımcıların Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan değerler içinde en fazla önem verdikleri değerler ile en az önem verdikleri değerlerin neler olduğu da tespit edilecektir.

Yöntem

Bu araştırmada öğrenci, veli ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin sahip oldukları değer hiyerarşilerini nedenleri ile ortaya koyabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması, güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde inceleyen, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların açıkça belli olmadığı, değişik kaynaklardan edinilen kanıtların kullanılarak sistemli ve derinlemesine incelendiği görgül bir araştırma desenidir (Yin, 1989).

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen ve gönüllülük esasına dayalı olarak Sivas ilinde görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinden 30 kişi, ortaokul 8. sınıf öğrencilerinden 117 kişi ve bu öğrencilerin velileri arasından seçilen 76 kişiden oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracı ve Analizi

Veri toplama aracı olarak Çelikkaya (2016) tarafından öğretmen adaylarına yönelik geliştirilen “*Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Değerlere İlişkin Sıralama Ölçeği*” isimli ölçek veli, öğrenci ve öğretmenlere yönelik olarak uyarlanarak kullanılmıştır. Örneklem dışında tutulan 9 öğrenci, 9 veli ve 2 sosyal bilgiler öğretmeni ile de ön görüşmeler yapılarak soruların anlaşılabilirliği ölçülmüştür. Araştırmada kullanılan yapılandırılmış görüşme formu açık uçlu 3 sorudan oluşmaktadır. Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla veli, öğrenci ve öğretmenlere aşağıdaki 3 açık uçlu soru sorulmuştur;

1.2005 Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması gereken 20 değerden ilk beş değeri seçip 1 ile 5 arasında sıralayınız?

2.İlk beş ile numaralandırdığınız değerlerin kazandırılması (öğrenci için kazanmaya) sizce niçin önemlidir? Buna ilişkin gerekçelerinizi her bir değer için örnek vererek açıklayınız.

3.Siz/ öğrencilerinize/ çocuklarınıza ilk beş ile numaralandırdığınız değerleri nasıl kazandırmaya(öğrenci için kazanmaya) çalışırsınız? Buna ilişkin önerilerinizi her bir değer için örnek vererek açıklayınız.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi türlerinden tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Tümevarımcı analiz kodlama yoluyla verilerin altında yatan kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak amacıyla yapılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Güvenirlilik için her iki araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar üzerinde bütün karşılaştırmalarda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları tespit edilerek, araştırmanın (iç) Güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994) formülü (yani, Güvenirlilik = Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) kullanılarak hesaplanmıştır. Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında toplamda % 94 oranlarında bir uzlaşma (güvenirlilik) sağlanmıştır. Miles ve Huberman'a (1994) göre, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun % 90'a yaklaşması ya da % 90'ı geçmesi durumunda arzu edilen düzeyde bir Güvenirlilik sağlanmış olmaktadır. Araştırmacılar tarafından yapılan yorumları desteklemek ve çalışma grubunun bakış açılarını yansıtmak amacıyla doküman metinlerinden alıntılara yer verilmiştir. Yapılan içerik analizinde temalar, ilgili kavramları kapsayacak kadar geniş ve ilgisiz kavramları dışarıda bırakacak kadar dar kapsamda belirlenmeye çalışılmıştır. Bu temalar ve temaları oluşturan alt temaların kendi aralarındaki ilişkisi ile her bir temanın diğerleriyle ilişkisi kontrol edilerek bütünlük sağlanmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Bulguların sunulmasında, görüşme formunda yer alan soruların sıralaması esas alınmış olup araştırma kapsamında sorulan sorulara verilen cevaplar tablolaştırılarak verileri destekler nitelikte öğretmen, veli ve öğrencilerin görüşlerine yer verilmiştir. Görüşlerin kime ait olduğu belirtilirken kız öğrenciler için K1,K2,K3,...K77, erkek öğrenciler için E1,E2,E3,...,E40, öğretmenler için Ö1,Ö2,Ö3,...Ö30 ve veliler için V1,V2,V3,...V76 kodları kullanılmıştır.

Tablo 1: Öğrenciler ile Öğretmen ve Velilerin İlk 5 Değer Hiyerarşisi

Öğrenciler			Değerler	Öğretmen ve Veliler		
f	%	Değer sıralaması		Değer sıralaması	%	f
25	21,36	1. Değer	Dürüstlük	1. Değer	26,41	28
18	15,38	2. Değer	Adil Olma			
14	11,96	3. Değer	Saygı	2. Değer	15,09	16
			Adil olma	3. Değer	11,32	12
12	10,25	4. Değer	Sorumluluk	4. Değer	12,26	13
16	13,67	5. Değer	Vatanserverlik	5. Değer	10,37	11

Öğrenciler ile öğretmen ve velilerin “2005 Sosyal Bilgiler Programında kazandırılması gereken 20 değerden ilk beş değeri seçip 1 ile 5 arasında sıralayınız?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 1’de verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde, öğrenciler ile öğretmen ve velilerin 20 değer içinden ilk beşe yerleştirdiği değerlerden hepsi aynı olup 2. ve 3. sıradaki değer tercihlerinde adil olma ve saygı değerlerinin sıralaması

açısından farklılık göstermektedir.1.sıradaki **dürüstlük** değerini öğrenciler %21,36, öğretmen ve veliler ise %26,41 oranla; 2.sırada **adil olma** değerini öğrenciler %15,38, aynı değeri öğretmen ve veliler ise 3. sırada %11,32 oranla; 3.sırada **saygı** değerini öğrenciler %11,96, aynı değeri öğretmen ve veliler ise 2. sırada %15,09 oranla ifade etmişlerdir. 4.sıradaki **sorumluluk** değerini öğrenciler %10,25, öğretmen ve veliler ise 12,26 oranla; 5.sıradaki **vatanseverlik** değerini öğrenciler %13,67 oranla, öğretmen ve veliler ise aynı değeri %10,37 oranla ifade etmişlerdir. **Adil olma** ve **saygı** değerinde öğrenciler 2. sırada **adil olma** değerini seçerken öğretmen ve veliler ise aynı değeri 3. değer olarak seçmişlerdir. Öğrenciler 3. sırada saygı değerini seçerken, öğretmen ve veliler ise aynı değeri 2.sırada seçmişlerdir. 4. ve 5. sıradaki değerler aynı olup **vatanseverlik** değeri öğrenciler tarafından daha yüksek bir oranla seçilmiştir.

Tablo 2:Değerlerin Öğretmen ve Velilerin Tercihlerine Göre İlk Beşe Girme Durumuna İlişkin Bulgular

Değerler	1.Değer	2.Değer	3.Değer	4.Değer	5.Değer	Toplam (f)
Adil olma	17	13	12	6	10	58
Aile birliğine önem verme	10	14	10	5	8	47
Bağımsızlık	3	4	-	3	2	12
Barış	2	5	-	2	2	11
Bilimsellik	1	1	-	2	3	7
Çalışkanlık	-	6	4	8	8	26
Dayanışma	-	4	1	7	1	13
Duyarlılık	-	4	2	-	3	9
Dürüstlük	28	8	20	11	4	71
Estetik	-	-	-	-	-	-
Hoşgörü	-	2	6	7	9	24
Misafirperverlik	-	3	1	-	2	6
Özgürlük	-	2	3	3	3	11
Sağlıklı olmaya önem verme	6	-	3	2	7	18
Saygı	8	16	14	13	4	55
Sevgi	3	3	7	6	6	25
Sorumluluk	1	5	8	13	12	39
Temizlik	1	1	4	-	3	9
Vatanseverlik	26	13	9	11	11	70
Yardıms severlik	-	2	1	7	8	18

Tablo 2 incelendiğinde öğretmen ve velilerin programda var olan değerleri sıralamaya koyduklarında ilk beşe giren değerlerin frekansları verilmiştir. Öğretmen ve velilerin **birinci** sırada gelen değerlerine bakıldığında 12 değere yer verilmiş olup birinci sırada gelen değerlerinin başında dürüstlük (28) değerinin olduğu belirlenmiştir. Bu değer ardından vatanseverlik (26) ve adil olma (17) değerlerinin öne çıktığı görülmektedir. **İkinci** sırada 18 değere yer verilmiş olup ikinci sırada kazandırılması gerektiği düşünülen değerlere bakıldığında ise saygı (16), aile birliğine önem verme (14) değerlerinin yanı sıra adil olma (13) değerinin öne çıktığı görülmektedir. **Üçüncü** ve **dördüncü** sırada 16 değere yer verilmiş olup üçüncü sırada dürüstlük (20), saygı (14) ve adil olma (2) şeklinde dördüncü sırada ise saygı ve sorumluluk (13), vatanseverlik (11) değerlerinin öne çıktığı görülmektedir. **Beşinci** sırada 19 değere yer verilmiş olup beşinci sırada sorumluluk (12), vatanseverlik (11) ve adil olma (10) değerinin öne çıktığı bir sıralamanın olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Değerlerin Öğrencilerin Tercihlerine Göre İlk Beşe Girme Durumuna İlişkin Bulgular

Değerler	1.Değer	2.Değer	3.Değer	4.Değer	5.Değer	Toplam (f)
Adil olma	19	18	14	9	9	69
Aile birliğine önem verme	14	7	5	3	6	35
Bağımsızlık	3	5	1	7	1	17
Barış	7	2	5	4	4	22
Bilimsellik	1	1	1	3	2	8
Çalışkanlık	6	11	5	5	4	31
Dayanışma	2	1	5	5	8	21
Duyarlılık	2	1	1	1	1	6
Dürüstlük	25	15	19	16	9	84
Estetik	-	-	1	-	1	2
Hoşgörü	-	5	2	9	9	25
Misafirperverlik	-	2	2	-	2	6
Özgürlük	2	6	7	6	3	24
Sağlıklı olmaya önem verme	3	1	1	3	-	8
Saygı	9	15	14	17	7	62
Sevgi	3	5	7	3	4	22
Sorumluluk	1	13	12	12	14	52
Temizlik	-	1	1	3	6	11
Vatanseverlik	19	6	8	9	16	58
Yardımseverlik	1	2	6	2	11	22

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin programda var olan değerleri sıralamaya koyduklarında ilk beşe giren değerlerin frekansları verilmiştir. Öğrencilerin birinci sırada gelen değerlerine bakıldığında 16 değere yer verilmiş olup **birinci** sırada *gelen* değerlerinin başında dürüstlük (25) değerinin olduğu belirlenmiştir. Bu değer ardından vatanseverlik ve adil olma (19) değerlerinin öne çıktığı görülmektedir. **İkinci** sırada 19 değere yer verilmiş olup ikinci sırada kazandırılması gerektiği düşünülen değerlere bakıldığında ise adil olma (19), dürüstlük ve saygı (15) değerlerinin yanı sıra çalışkanlık (11) değerinin öne çıktığı görülmektedir. **Üçüncü** sırada 20 değer hepsine yer verilmiş olup **üçüncü** sırada dürüstlük (19), saygı ve adil olma (14), sorumluluk (12) değerleri öne çıkmaktadır. **Dördüncü** sırada 18 değere yer verildiği görülüp, dördüncü sırada ise saygı (17), dürüstlük (16), sorumluluk (12) değerlerinin öne çıktığı görülmektedir. **Beşinci** sırada 19 değere yer verilmiş olup beşinci sırada vatanseverlik (16), sorumluluk (14) ve yardımseverlik (11) değerlerinin öne çıktığı bir sıralamanın olduğu görülmektedir.

Tablo 4: Değerlerin Niçin Kazandırılması Gerektiğine İlişkin Öğretmen ve Velilerin Görüşleri

Sıra No/Değer	Gereke	f
1.Dürüstlük	Kişilik gelişimine katkı sağladığı için	9
	Diğer değerlere öncülük ettiği için	8
	Toplumda kabul görmek için	8
	İnsan olmanın gereği olduğu için	4
	Birlik ve beraberlik için	1
2.Saygı	İnsan ilişkileri için	5
	Toplumsal düzeni sağlamak için	5
	Sevginin temeli olduğu için	3
	Toplumda kabul görmek için	3
	Demokrasi için	1
3.Adil olma	Toplumsal düzeni sağlamak için	7
	İnsan olmanın gereği olduğu için	4
	Diğer değerlere öncülük ettiği için	1
4.Sorumluluk	Kendi başına iş yapma becerisi kazanması için	9
	Hayatını düzenlemesi için	3
	Toplumsal düzeni sağlamak için	1
5.Vatanseverlik	Devletin devamlılığı için	6
	Her şeyden öncelikli olduğu için	3
	Vatan kutsal olduğu için	1
	Vatana faydalı birey olmak için	1

Öğrencilerin, öğretmen ve velilerin “*İlk beş ile numaralandırdığınız değerlerin kazandırılması sizce niçin önemlidir? Buna ilişkin gerekçelerinizi her bir değer için örnek vererek açıklayınız.*” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 4’te verilmiştir. Tablo 4 incelendiğinde öğretmen ve veliler **dürüstlük** değerini kişilik gelişimine katkı (9), toplumda kabul görmek (8), diğer değerlere öncülük etmesi (8), insan olmanın gereği olduğu (4) ve birlik beraberliğin sağlanması (1) için; **saygı** değerini insan ilişkileri (5), toplumsal düzeni sağlama (5), toplumda kabul görmek (3), sevginin temeli olduğu (3) ve demokrasi (1) için; **adil olma** değerini toplumsal düzeni sağlamak (7), insan olmanın gereği olduğu (4) ve diğer değerlere öncülük ettiği (1) için; **sorumluluk** değerini kendi başına iş yapma becerisi kazanması (9), hayatını düzenlemesi (3), toplumsal düzeni sağlamak (1) için; **vatanseverlik** değerini devletin devamlılığı (6), her şeyden öncelikli olduğu (3), vatan kutsal olduğu (1) ve vatana faydalı birey olmak (1) için öncelikle kazandırılması gerektiğini olduklarını ifade etmişlerdir.

Dürüstlük değerinin;

Toplumda kabul görmesi için kazandırılması gerektiğini belirten V20 bu durumu “*Çevresine ve ailesine dürüst olmalı ki, güvenilir kişi denilmeli herkes sözüne ve yaptıklarına inanmalı*”, Ö27 ise “*... yaşadığı toplumun bir ferdi olabilmesi için bu değeri öncelikli olarak kazanması gerekir.*”

Diğer değerlere öncülük etmesi için kazandırılması gerektiğini belirten V9 bu durumu “*dürüstlük değeri olursa diğer değerler kendiliğinden oluşur.*” derken Ö4 “*Dürüstlük içinde birden çok anlamı barındırır. Adil olmak, güvenmek, doğru olmak gibi. Dürüst olmayan birinin birçok eksikliğini olacağını düşünüyorum.*”

Kişilik gelişimi için kazandırılması gerektiğini belirten V8 bu durumu “*İnsanı insan yapan değer.*” derken, Ö27 ise “*Kişinin kendini gerçekleştirebilmesi için bu değeri öncelikle kazanması gerekir.*”

İnsan olmanın gereğini olduğu için kazandırılması gerektiğini belirten V55 bu durumu ise *“insanın oluşumunun temel taşıdır. Temel sağlam olmazsa üzerine yapılan bina boşuna bir uğraştır.”*

Birlik ve beraberlik için kazandırılması gerektiğini belirten V9 bu durumu *“Bu değeri kazanmış bireylerin toplumsal birliktelik adına daha fazla katkı sağlayacağını düşünüyorum.”* cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Saygı değerinin;

Toplumsal düzenin sağlanması için kazandırılması gerektiğini belirten Ö8 bu durumu *“... Toplumda huzurun oluşabilmesi insanların saygıyla birbirine yaklaşmasından geçer.”* V23 ise *“Karşısındakinin değerlerine dil, din ırk, mezhep ayrımı yapmadan hoşgörüyle bakmaktır saygı.”*

İnsani ilişkiler için kazandırılması gerektiğini belirten Ö2 bu durumu *“Bence saygı karşısındaki insana değer vermek, onun farklılıklarını kabullenmektir. Bu nedenle de insani ilişkilerin ön koşuludur.”*, V75 ise *“saygı olmazsa kurduğumuz ilişkilerin hiçbir değeri olmaz.”*

Toplumsal kabul için kazandırılması gerektiğini belirten V54 bu durumu *“Büyüğünü, küçüğünü saymayan kimseyi sevemez. Saygı edebide getirir.”*

Sevginin temeli için kazandırılması gerektiğini belirten Ö11 bu durumu *“Sevginin getirisi de, daha doğrusu ikinci aşaması da saygıdır. Saygı sevgiyi perçinler, güçlü kılar...”*

Demokrasi için kazandırılması gerektiğini belirten Ö4 bu durumu *“...Karşılıklı anlayış ve kişilerin birbirine duyduğu saygı sonucunda demokrasi gelişir ve farklı fikirlerin ortaya çıkmasını sağlar.”* cümleleri ile ifade etmişlerdi.

Adil olma değerinin;

Toplum düzenini sağlama için kazandırılması gerektiğini belirten V27 bu durumu *“Toplumların sağlam bir temelle daha güçlü yarınlara ulaşabilmesi için olmazsa olmaz koşullardan her alanda adaletin tesis edilmesi ve bunu da koruması gerekir.”* derken Ö12 ise *“Adalet duygusuyla hareket edebilecek öğrencilerin yetiştirilmesi ile daha yaşanabilir bir toplum oluşturur.”*

İnsan olmanın gereği olduğu için kazandırılması gerektiğini belirten V6 bu durumu *“insanların adil olması hayatları boyunca gerekli olan bir şeydir.”*,

Diğer değerlere öncülük ettiğini için kazandırılması gerektiğini belirten Ö17 *“Dürüstlüğün ardından dürüstlüğe yakışan bir davranış olan adil olma değerinin de hemen verilmesi gerekir.”* cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Sorumluluk değerinin;

Kendi başına iş yapma becerisi kazanması için kazandırılması gerektiğini belirten V23 bu durumu *“Yaşının gerektirdiği işlerin bilincinde olarak üstesinden gelmek için elinden geleni yapmaktır.”* Ö3 ise *“herkesin üzerine düşen görevi sonuna kadar yapmaya çalışması anlamına gelir. Öğrencilerimizin başta, öğrenci olmanın getirdiği sorumlulukları yerine getirmesi gerekir.”*

Hayatı düzenlediğini için kazandırılması gerektiğini belirten V6 bu durumu “*İnsan önce sorumluluklarını bilmeli ki hayata ona göre başlasın*”

Toplumsal huzuru sağladığı için kazandırılması gerektiğini belirten V63 bu durumu ise “*Sorumluluk bilinci olmayan insanlar toplumun başına bela olur.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Vatanseverlik değerinin;

Devletin devamlılığı için kazandırılması gerektiğini ifade eden Ö10 “*... Bir millet vatanını kaybederse esir olur, başka milletlerin kölesi olur. Özgür bir şekilde yaşayabilmenin en önemli şartı vatanını sevip sahip çıkmaktır.*” derken V15 ise “*Vatanını sevmeyen toplumlar parçalanır.*”

Her şeyden öncelikli olduğu için kazandırılması gerektiğini belirten Ö16 “*Vatan, kendilerini güvende hissedecekleri bir toprak. Vatanseverliğin içerisinde yukarıda işaretlediğim bir çok değeri kazanma şansları var.*”

Vatana faydalı birey olmak için kazandırılması gerektiğini belirten V58 “*Vatanımız bizim için tektir. Vatanimize faydalı birer bireyler olmak için çalışmalıyız.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Vatan kutsal olduğu için kazandırılması gerektiğini belirten V55 “*İnsan varlığını bir toprak parçasında idame ettirir. Türklerde vatan kutsaldır. Yurt edinme ve orada serbest yaşama Türklüğün doğasında vardır.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Tablo 5: Değerlerin Niçin Kazandırılması Gerektiğine İlişkin Öğrencilerin Görüşleri

Sıra no/Değer	Gerekçe	f
1.Dürüstlük	İnsan olmanın gereği olduğu için	10
	Toplumda kabul görmek için	9
	Kişilik gelişimine katkı için	6
2.Adil olma	Toplumsal düzeni sağlamak için	13
	İnsan olmanın gereği olduğu için	4
	İnsanlar arasındaki ilişkiler için	1
3.Saygı	Toplumsal düzeni sağlanmak için	8
	Toplumda kabul görmek için	4
	İnsanlar arasındaki ilişkiler için	2
4.Sorumluluk	Bireyin kendi başına iş yapma becerisi kazanması için	7
	Toplumsal düzeni sağlanmak için	5
	Devletin devamlılığının sağlanması için	6
5.Vatanseverlik	Vatanın sevgisi için	6
	Birlik beraberlik için	3
	İnsan olmanın gereği olduğu için	1

Tablo 5 incelendiğinde öğrenciler **dürüstlük** değerini insan olmanın gereği (10), toplumda kabul görmek (9) ve kişilik gelişimine katkı (6) için; **adil olma** değerini toplumsal düzeni sağlamak (13), insan olmanın gereği olduğu (4), insanlar arasındaki ilişkileri geliştirmek (1) için; **saygı** değerini toplumsal huzurun sağlanması (8), toplumsal kabul görme (4) ve insanlar arasındaki ilişkileri geliştirmek (2) için; **sorumluluk** değerini kendi başına iş yapma becerisi kazanması (7), toplumsal huzurun sağlanması (5) için; **vatanseverlik** değerini devletin devamlılığı (6), vatan sevgisi (6), birlik ve beraberlik (3) her şeyden öncelikli olduğu (1) için öncelikli olarak kendilerine kazandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Dürüstlük değerinin;

İnsan olmanın gereği için kazandırılması gerektiğini düşünen E13 bu durumu “*Bana göre seçtiğim değer insan olmanın anahtarıdır. Hayatın güzelliklerine varmanın yollarıdır.*” K62 “*Dürüst olan insanda her güzellik bulunur.*”

Toplumda kabul görmek için kazandırılması gerektiğini belirten E12 bu durumu “*Dürüst olursak toplumda yerimiz belli olur.*”, K20 ise “*Her zaman dürüst olan insana güvenilir, inanılır ve toplumda ayrı bir yeri olur.*”

Kişilik gelişimi için kazandırılması gerektiğini belirten E33 bu durumu “*bir insan ne kadar dürüst olursa o kadar güvenilir olur.*” K65 “*Bir insan öncelikle dürüst bir insan olmayı öğrenmeli, doğru dürüst olan bir insan hayatı boyunca hiç yanılmaz.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Adil olma değerinin;

Toplum düzenini sağlama için kazandırılması gerektiğini belirten E39 bu durumu “*herkese eşit davranılmazsa, eşitlik olmaz yani adalet özgürlük olmaz.*” derken K59 ise “*adil bir toplumda haksızlık olmaz. Haksızlık olmayınca huzur olur.*” K20 ise “*Hangi mesleği olursak olalım adil olmamız gerekir. Haksızlık olmayan yerde mutluluk, huzur, saygı ve sevgi olur. İster öğretmen olalım ister hâkim adil olalım.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

İnsan olmanın gereği olduğu için kazandırılması gerektiğini belirten E18 bu durumu “*Adil olmalıyız. Çünkü adil olmazsak insanlığın bir parçasıdır.*”

Saygı değerinin;

Toplumsal huzuru sağlamak için kazandırılması gerektiğini belirten K10 bu durumu “*Bence herkes başkalarının fikirlerine saygı duymalı. Çünkü saygı olmazsa hiç bir şey yolunda gitmez.*” K65 ise “*Saygı en önemli şeydir. Bir insan ne kadar başarısız olursa olsun karşısındaki insana saygı gösterebilir.*”

Toplumda kabul görmek için kazandırılması gerektiğini belirten K69 “*Büyüklerimi, küçüklerimi sevip sayarım. Saygınlık bizim ne olduğumuzu belirler diye düşünüyorum.*”

İnsan ilişkileri sağlamak için kazandırılması gerektiğini belirten E11 bu durumu “*Bence insanlara saygılı olmak önemlidir. İletişimsiz bir toplum olmamak için.*” K21 ise “*Saygılı olursak büyüklerimize, büyüklerimizde bize saygılı davranır.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Sorumluluk değerinin;

Kendi başına iş yapma becerisi kazanması için kazandırılması gerektiğini belirten E9 bu durumu “*Her fırsatta her şeyi üstüme alırım ve tek başıma iş yaparım.*” derken, K11 “*... çünkü sana verilen işi zamanında ve o işi tam yapmak benim için çok önemlidir.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Vatanseverlik değerinin;

Devletin devamlılığı için kazandırılması gerektiğini belirten E12 bu durumu “*Vatanımızı kötülükten ve belalardan korumamız için.*” derken, K26 “*Bu vatan atalarımızın büyük çabalarıyla kazanıldı ve şimdi onu korumak bizim en önemli görevimiz.*”

Vatan sevgisi için kazandırılması gerektiğini belirten E36 “*Vatanım yaşadığım yedir. Onu sevmemek gibi bir şey olamaz.*” E29 ise “*Vatanı korumak önce onu sevmeyi gerektirir.*”

Birlik ve beraberlik için kazandırılması gerektiğini belirten E39 bu durumu “*Vatanımızı sevmesek birlik ve beraberlik içinde olamayız yani savaş çıkar ülkeyi terk ederiz.*” K45 ise “*Bir insanın millete düşkünlüğünü gösterir.*”

İnsan olmanın gereği olduğu için kazandırılması gerektiğini belirten E13 bu durumu “*Bana göre seçtiğim değer insan olmanın anahtarıdır.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Tablo 6: Çocukların Değerleri Kimden ve Nasıl Kazanması Gerektiğine İlişkin Öğretmen ve Velilerin Görüşleri

Sıra no/Değer	Kimden	f	Yöntem	f
1.Dürüstlük			Model olma	12
	Aile	22	Uygulama(Deneme-yanılma.)	9
	Öğretmen	2	Gösteri(Tiyatro, belgesel, tv.)	3
	Dini karakterler	2	Kaynak kişi	2
			Kitap	1
2.Saygı	Aile	13	Model olma	12
	Dini karakterler	2	Kaynak kişi	3
3.Adil olma	Aile	8	Model olma	8
	Çevre	1	Örnek olay	2
	Öğretmen	1		
4.Sorumluluk	Aile	11	Uygulama(Görev-ödev verme)	7
	Dini karakterler	1	Model olma	3
	Kendisi	1	Kaynak kişi	1
			Kavramsal açıklama	1
5.Vatanseverlik	Aile	6	Örnek olay	5
	Okul	2	Model olma	3
	Toplum	1	Kavramsal açıklama	1

Öğretmen ve velilerin “Çocuklara ilk beş ile numaralandırdığınız değerleri nasıl kazandırmaya çalışırsınız? Buna ilişkin önerilerinizi her bir değer için örnek vererek açıklayınız.” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 6’da verilmiştir. Tablo 6 incelendiğinde; değerlerin kazandırılması sürecinde **Dürüstlük** değerinin en çok aileden (22), sonrasında ise öğretmen (2) ve dini karakterlerden (2) kazanılması gerektiği ifade edilirken izlenecek yöntem konusunda ise model olma (12), uygulama (9), gösteri (3), kaynak kişi (2) ve kitaplar (1); **saygı** değerinin en çok aileden (13), sonrasında ise dini karakterlerden (2) kazanılması gerektiği ifade edilirken izlenecek yöntem konusunda ise model olma (12) ve kaynak kişi (3); **adil olma** değerinin en çok aileden (8), sonrasında ise öğretmen (1) ve çevreden (1) kazanılması gerektiği ifade edilirken izlenecek yöntem konusunda ise model olma (8) ve örnek olay (2); **sorumluluk** değerinin en çok aileden (11), dini karakterlerden (1) ve kendisinden (1) kazanılması gerektiği ifade edilirken izlenecek yöntem konusunda ise uygulama (7), model olma (3), kavramsal açıklama (1) ve kaynak kişi (1); **vatanseverlik** değerinin en çok aileden (6), okul (2) ve toplumdaki (2)

kazanılması gerektiği ifade edilirken izlenecek yöntem konusunda ise örnek olay (5), model olma (3), kavramsal açıklama (1) gibi yöntemler ön plana çıkmaktadır.

Dürüstlük değerinin;

Model olma ile kazandırılması gerektiğini ifade eden V15 bu durumu “*aile bireyleri ve öğretmenler kendi hayatlarında bu değeri uygulayarak öğretsinler.*” derken Ö17 ise “*Temeli ailede atılan bu değeri okul çağlarında model olan öğretmenler, bürokratlar, siyasetçiler gibi evimizde sıkça konuşulan kişiler tarafından kazandırılabilir.*”

Uygulama yöntemi ile kazandırılması gerektiğini ifade eden V20 bu durumu “*insanlar bazı şeyleri deneme-yanılma yoluyla öğrenirler fakat zaman geçer, vakit kaybederler. Bazen de incinir, üzürlürler. Bunların olmaması için bence çocuklarımızı hayata hazırlamalıyız, bunları uygulayarak sonuçlarını göstermeliyiz.*”

Gösteri yöntemi ile kazandırılması gerektiğini ifade eden V8 bu durumu “*Tv programları, sosyal medya da artık günümüzde bu amaçla mutlaka kullanılmalı.*” derken Ö17 ise “*bir eğitimci olarak tarihi karakterlerin dürüstlük ile ilgili davranışlarının yer aldığı tiyatro, belgesel, kısa film gibi görsel materyallerin eğitim kurumlarının kütüphanelerinde bulundurulması gerektiğini düşünüyorum.*”

Kaynak kişi ile kazandırılması gerektiğini ifade eden V54 bu durumu “*Peygamber Efendimiz(s.a.v.) ve sahabelerin hayatlarından öğrenmeleri gerekmektedir.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Saygı değerinin;

Model olma kazandırılması gerektiğini ifade eden V23 bu durumu “*En büyük rol model anne ve babadır. Okula başlayana kadar bu değerlerin temelleri atılır aile tarafından.*” Ö2 “*aile içinde yaşanan her türlü durum da bu değerlerin kazanılmasında şart. Örneğin; söz hakkı vermek, görüşlerini açıkladığında dikkatlice dinleyip ona değer vermek.*” derken V75 ise “*Saygılı davranmayı da yine bizlerden ve okullardaki öğretmenlerinden öğrenebilirler. Öncelikle öğretmenlerine saygılı davranarak.*”

Kaynak kişi ile kazandırılması gerektiğini ifade eden V46 bu durumu “*Bu değeri Peygamber Efendimizin hayatından örnek almalı.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Adil olma değerinin;

Model olma ile kazandırılması gerektiğini ifade eden Ö17 bu durumu “*... Örneğin, eğitimcilerin öğrencilerine eşit davranması çocuğun ilk dikkatini çekecek örnek olabileceği kanaatindeyim.*” şeklinde ifade etmişlerdir.

Örnek olay ile kazandırılması gerektiğini ifade eden Ö12 bu durumu “*Genellikle olumsuz örnekler anlatmak öğrenciler üzerinde etkili olmaktadır.*” derken V27 “*Çocuğun bir birey olarak en çok etkileneceği ve yetişme çağı olan bu süreçte etkilenebileceği olumlu ve olumsuz örneklerle anlatılabilir*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Sorumluluk değerinin;

Uygulama ile kazandırılması gerektiğini ifade eden V28 bu durumu “*Daha küçük bir bireyken dahi aile içinde kendisine verilen işleri zamanında yaparak.*” Ö3 ise “*Aile içinde görevler verilerek.*”

Model ile kazandırılması gerektiğini ifade eden V23 bu durumu “*En büyük rol model anne ve babadır çocuklar için. Okula başlayana kadar bu değerlerin temelleri atılır aile tarafından.*” derken V10 ise “*Çocuk ailesindeki bireyleri örnek, model alacağı için aile bireyleri ne kadar sorumluluk sahibi ise çocukta kaçınılmaz o kadar bu özellikleri benimser.*”

Kavramsal açıklama ile kazandırılması gerektiğini ifade eden V55 bu durumu “....*Her kavramın mutlaka karşılığı vardır. Sorumluluğun ne anlama geldiği anlatılmalıdır*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Vatanseverlik değerinin;

Örnek olaylarla ile kazandırılması gerektiğini ifade eden V13 bu durumu “*Tarihten örnekler verilerek öğretilsin.*” derken Ö16 ise “*Geçmişteki yaşanmış olaylardan.*”

Model olma ile kazandırılması gerektiğini ifade eden V15 bu durumu “*Aile bireyleri ve öğretmenler kendi hayatlarında bu değeri uygulayarak örnek olmalılar.*”

Kavramsal açıklama ile kazandırılması gerektiğini ifade eden Ö10 bu durumu ise “*Vatanın ne olduğu, ne anlama geldiğini ve kaybedildiğinde neler yaşanabileceği çocuğa etkili bir biçimde özellikle eğitim-öğretimin ilk kademesinden itibaren verilmelidir.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Tablo 7: Birey Olarak Değerleri Kimden ve Nasıl Kazanmaları Gerektiğine İlişkin Öğrencilerin Görüşleri

Sıra no/Değer	Kimden	f	Yöntem	f
1.Dürüstlük	Aile	22	Model alma	17
	Öğretmen	2	Uygulama	7
	Çevre	1	Nasihahat	3
2.Adil olma	Aile	13	Uygulama(yapılan faaliyetler)	16
	Öğretmen	3	Nasihahat	8
3.Saygı	Aile	12	Model alma	6
	Öğretmen	2	Örnek olay	1
4.Sorumluluk	Aile	6		
	Öğretmen	4	Uygulama(Ödevlendirme)	7
	Okul	1	Model alma	7
	Arkadaşlar	1		
5.Vatanseverlik	Aile	7	Model alma	7
	Toplum	6	Örnek olay	5
	Öğretmen	1	Nasihahat	2

Öğrencilerin “***Birey olarak*** ilk beş ile numaralandırdığınız değerleri kimden, nasıl kazandınız? Buna ilişkin önerilerinizi seçtiğiniz her bir değer için örnek vererek açıklayınız.” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo 7’de verilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde; değerlerin kazandırılması sürecinde öğrenciler, **dürüstlük** değerini en çok aileden (22), sonrasında ise öğretmen (2) ve çevreden (2) kazandıklarını ifade ederlerken kazanma yöntemi konusunda ise model alma (17), uygulama (7) ve nasihat (3); **adil olma** değerini en çok aileden (13), sonrasında ise öğretmenden (3) kazandıklarını ifade ederlerken

kazanma yöntemi konusunda ise yapılan uygulamalar (16); **saygı** değerini en çok aileden (12), sonrasında ise öğretmenden (2) kazandıklarını ifade ederlerken kazanma yöntemi konusunda ise yapılan nasihatler (8), model alma (6) ve anlatılan örnek olaylar (1); **sorumluluk** değerini en çok aileden (6), sonrasında ise öğretmen (4), okul (1) ve çevreden (1) kazandıklarını ifade ederlerken kazanma yöntemi konusunda ise yaptırılan uygulama (7) ve model alma (7); **vatanseverlik** değerini en çok aileden (6) sonrasına ise toplum (2) ve öğretmenden (1) kazandıklarını ifade ederlerken kazanma yöntemi konusunda ise model alma (7), anlatılan örnek olaylar (5) ve nasihat (1) gibi yöntemler ön plana çıkmaktadır.

Dürüstlük değerini;

Model alma ile kazandıklarını ifade eden E6 bu durumu “*Babamdan öğrendim. Bir defasında bir adam yalan söylerken babam doğruyu söyleyerek adamın yalanını ortaya çıkardı.*”, K23 ise “*Ailem böyle bir kişiliğe sahip olduğu için bende onları örnek alarak hayatım boyunca böyle devam ettim*”

Uygulama yöntemi ile kazandıklarını ifade eden K50 bu durumu “*Dürüst olmadığım zaman başımın daha da derde gireceklerini öğrettikleri zaman dürüstlüğü öğrendim.*”

Nasihat ile kazandıklarını ifade eden K62 bu durumu “*Annem hep bana dürüst olmamı hiçbir zaman yalan söylememem gerektiğini söyledi.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Adil olma değerini;

Uygulama yöntemi ile kazandıklarını ifade eden E39 bu durumu “*Babamdan öğrendim. Bir şeyler paylaştıırken adil bir şekilde paylaşırdı.*” K59 bu durumu ise “*Adil olmayı ben öğretmenlerimden kazandım. Örneğin sınıf başkanı seçilirken kura ile oluyor ve bu benim için adil.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Saygı değerini;

Nasihat ile kazandıklarını ifade eden K65 bu durumu “*Saygılı olmayı tabii ki de annemden öğrendim. Her ne olursa olsun sana nasıl davranılırsa sen hep saygını koru derdi.*” Anlatılan örnek olaylar ile kazandıklarını ifade eden E11 “*Anne ve babamdan öğrendim. Çevremdeki kişilerden örnekler verirlerdi.*” K9 “*Öğretmenlerimden öğrendim. Yaptığımızın kötü davranışların doğrusunu anlatarak bizleri uyarırdı.*”

Model alma ile kazandıklarını ifade eden K46 bu durumu “*Annem bana ve kardeşlerime hep saygılı oldu ve oluyor. Bu konuda bize hep örnek olmuştur.*” K6 ise “*Ailemdeki her küçük büyüğüne saygısını gösterirdi. Bu sayede öğrendim.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Sorumluluk değerini;

Uygulama yöntemi ile kazandıklarını ifade eden K15 bu durumu “*Öğretmenlerimden. Ödev verildiğinde bunu yapmak sorumluluk oluyor.*” E11 ise “*Bana iş verip bunun sonuçlarını üstlendirirlerdi.*”

Model alma ile kazandıklarını ifade eden K12 bu durumu “*Babamdan kazandım. İşini vaktinde, zamanında yapardı.*” K6 ise “*Okulumdaki her bireyden. Her birey öğretmen dahil gereken sorumlukları yerine getiriyorlar ve bu sayede ben de sorumlu olmayı öğrendim.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Vatanseverlik değerinin;

Anlatılan örnek olaylarla kazandıklarını ifade eden E13 bu durumu “*Tarihten örnekler verilerek öğretirlerdi öğretmenlerim.*” K16 ise “*Geçmişteki yaşanan olaylarla bu vatanın nasıl kurtarıldığı anlatılırdı.*”

Model alma ile kazandıklarını ifade eden E12 bu durumu “*Türkiye’yi böldürmeyen yüce atamdan öğrendim.*” K27 ise “*Vatanseverliği öğretilerimden öğrendim, onlar daima vatanı severler*”

Nasihah ile kazandıklarını ifade eden Ö10 ise “*Annem vatanımızı sevmesek vatan, vatan olmaktan çıkar; yani vatanı savunmayız der ve herkes de öyle der.*” cümleleri ile ifade etmişlerdir.

Sonuç

2005 Sosyal Bilgiler Programı’nda var olan değerlerden hangilerini, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğrencilerde, velilerin çocuklarında ve öğrencilerin kendilerinde görmek istedikleri değerlere ilişkin önem sırasının incelendiği araştırmada değer hiyerarşisinin ölçülmesi amacıyla değer sıralama yöntemi kullanıldığı için bir dizi değer, önemine göre sıraya konulmuş ve değerler arasında bir öncelik-sonralık ilişkisi söz konusu olmuştur. Söz konusu bu durumda, bir değer in sıra olarak daha sonlarda yer alması, onun önemli olmadığı anlamına gelmemekte aksine diğer değerlere göre daha sonlarda tercih edildiği anlamına gelmektedir.

Toplamda ilk beş sıralamada en çok yer alan değerlere bakıldığında öğrenciler ile öğretmen ve velilerin ilk beşte sıraladıkları değerlerin hepsi aynı olup 2. ve 3. sıradaki değer tercihlerinde adil olma ve saygı değerlerinin sıralaması açısından farklılık göstermektedirler. Dürüstlük, saygı ve sorumluluk değerleri öğretmen ve veliler tarafından daha yüksek bir oranda sıralamaya dahil edilmişken adil olma ve vatanseverlik değerleri ise öğrenciler tarafından daha yüksek bir oranda sıralamaya dahil edilmiştir.

Öğretmen ve velilerin 20 değer içinden ilk beşte sıraladıkları değerlerden ilk dördü (dürüstlük, saygı, adil olma ve vatanseverlik) toplam değerde de sıralamaya girmiş olup sorumluluk değeri yerine aile birliğine önem verme değeri öne çıkmaktadır. Ayrıca toplam değerlere bakıldığında vatanseverlik değeri ikinci sırada yer almaktadır. Öğrencilerde ise ilk beşte sıraladıkları değerlerden hepsi toplamda yine mevcut olup yalnızca sıralama açısından sorumluluk ve vatanseverlik değerleri yer değiştirmektedir. Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin toplamda ilk üç sıralamada en çok yer alan değerleri arasında saygı, bu değeri sırasıyla adil olma ve dürüstlük değerinin takip etmesi; Aktepe ve Yel (2009) tarafından öğretmenler üzerine yapılan çalışma ile de paralellik göstermekte de olup öğretmenlerin en çok tercih ettiği değerlerin başında adalet, dürüstlük ve sorumluluk değerlerinin gelmesi, Yılmaz, Göçen ve Yılmaz (2013) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin en çok vurguladığı değerler arasında *adil olma, dürüstlük* ve *saygı* değerlerinin olması, Acun, Yücel, Önder ve Tarman (2013) tarafından öğretmen ve veliler üzerinde yapılan çalışmada ise öğretmenlerin en önemli gördükleri değerlerin sırasıyla *vatanseverlik, sorumluluk ve adil olma* değerlerinin olması, velilerin en önemli gördükleri üç değerin ise *dürüstlük, çalışkanlık ve saygı* değerlerinin olması yapılan bu çalışmayla paralellik göstermektedir.

Her sosyal kesitin kendince öncelendiği değerleri vardır. Sözgelimi sporcunun değerleriyle bilim adamının değerleri birbirinden farklılık gösterir. Birisinde başarının, diğerinde özgürlüğün önceliği vardır (Aydın, 2003). Programdaki 20 değerden estetik değeri

hiçbir öğretmen, veli ve kız öğrenciler tarafından sıralamaya dâhil edilmezken sadece 2 erkek öğrenci tarafından sıralamaya dâhil edilmiş olup, misafirperverlik değeri ise öğretmenler tarafından sıralamaya dâhil edilmemiştir. Bilimsellik, duyarlılık ve temizlik değerleri 3 grup tarafından da en az önem verilen değerler arasında yer almaktadır. Estetik değerinin en az önemsenen değer olmasının nedeni olarak estetik kavramının toplumda farklı anlamlara gelmesi, başka bir neden olarak Türk toplumunun gelişmekte olan bir toplum olarak daha hayati ihtiyaç ve öncelikleri olduğundan dolayı estetik değerinin toplumun bilincinde önemli bir yer teşkil etmemesi olabilir (Çelikkaya, 2016).

Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada sosyal bilgiler öğretmenleri sağlıklı olmaya önem verme, yardımseverlik, dayanışma, barış ve misafirperverlik değerlerine hiç yer vermemişlerdir. Bunun yanı sıra estetik, temizlik değerlerine ise sadece birer öğretmen yer vermiştir. Aynı çalışmada öğrenciler tarafından hiç vurgulanmayan değerler estetik, barış ve misafirperverlik iken en az vurgulanan değerler ise bilimsellik (1), duyarlılık (1) ve temizlik (1) değerleridir. Yılmaz, Göçen ve Yılmaz (2013) tarafından yapılan araştırmada ise öğrencilerin en az vurguladığı değerler arasında bilimsellik, temizlik ve estetik değerleri yer almaktadır. Taşdemir (2012) tarafından yapılan çalışmada da bilimsellik değerine ilişkin vurgunun çok az olduğu görülmektedir. Acun, Yücel, Önder ve Tarman (2013) tarafından yapılan çalışmada da estetik ve misafirperverlik değerlerinin hem veliler hem de öğretmenlerin en az önemsedikleri değerler arasında olduğu belirlenmiştir. Yiğittir (2010) tarafından veliler üzerinde yapılan çalışmada elde edilen sonuç çalışmayla benzerlik göstermekte olup Türk toplumunda önemli bir düzeyde benimsenen *misafirperverlik ve dayanışma* değerlerinin çok az sayıda tercih edilmesi de yine bu değerlerin ailelerce önemsenmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Yiğittir ve Öcal (2010) tarafından yapılan çalışmada ise öğrenciler saygı, dürüstlük, çalışkanlık ve yardımseverlik değerlerini tercih etmişlerdir. Bir nesnenin ya da durumun değeri sadece insanların onu algılamalarına bağlı olarak bir anlam kazanmakta olup görecelidir. Bu açıdan bakıldığında birisi için değerli olan bir şey bir başkası için değerli olmayabilir, hatta bu değerli olma durumu zamana göre değişiklik gösterip belli bir anda değerli olan şey bir başka zaman değerli olmayabilir. Buna göre neyin değerli olduğu ya da neye ne zaman değer verileceği meselesi içinde bulunulan sosyal, psikolojik, kültürel ve fiziksel durum gibi şartlara bağlı olarak şekillenmektedir (Çelikkaya, 2016).

Öğrenci, öğretmen ve velilerin değer hiyerarşisinde ilk beşe aldıkları bu değerlere yönelik gerekçelerine bakıldığında;

Dürüstlük değeri için, insan olmanın gereklerinden biri olması, toplumda kabul görmesi ve bireyin kişilik gelişimine katkı sağlaması gibi gerekçeler benzer iken öğretmen ve velilerin diğer değerlere öncülük etmesi ve birlik ve beraberliğe sağlaması yönündeki gerekçeleriyle farklılık göstermektedir. Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada öğretmen ve öğrenciler ortak olarak aile etkisi, iletişim, toplumsal gerekçe, temel değer ve dini gerekçe olarak ifade ederlerken ayrıca öğrenciler buna ek olarak kabul görme gerekçelerini ifade etmişlerdir. Yılmaz, Göçen ve Yılmaz (2013) tarafından yapılan araştırmada öğrenciler arkadaşlar arasında ilişkilerin sağlıklı yürümesi için kazandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Saygı değeri için, toplumsal düzeni sağlanması, toplumda kabul görmesi, insanlar arası iletişimin sağlıklı olması gibi gerekçeler benzer iken öğretmen ve velilerin sevginin temeli olması ve demokrasinin sağlaması yönündeki gerekçeleriyle farklılık göstermektedir. Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada öğretmen ve öğrenciler ortak olarak toplumsal gerekçe, temel değer olarak görme, kabul görme gerekçelerini ifade ederlerken ayrıca öğrenciler buna ek olarak iletişim ve aile etkisi gerekçelerini ifade

etmişlerdir. Yılmaz, Göçen ve Yılmaz (2013) tarafından yapılan araştırmada öğrenciler insan olmanın gereklerinden biri olduğu ve arkadaşlar arasında ilişkilerin sağlıklı yürümesi için kazandırılması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Adil olma değeri için toplumsal düzenin sağlanması ve insan olmanın gereklerinden biri olduğu için gibi gerekçeler benzerdir. Yılmaz, Göçen ve Yılmaz (2013) tarafından yapılan araştırmada öğrencilerin hak yenilmemesi ve toplumsal düzenin sağlanması gibi gerekçeleri benzerlik göstermektedir.

Sorumluluk değeri için kendi başına iş yapabilme becerisi kazanabilmesi ve toplumsal huzurun sağlanması gibi gerekçeler benzer iken öğretmen ve velilerin çocuğun hayatını düzene koyabilmesi yönündeki gerekçeleriyle farklılık göstermektedir.

Vatanseverlik değeri için, devletin devamlılığın sağlanması ve her şeyden öncelikli gibi gerekçeler benzer iken öğretmen ve velilerin çocuğun vatana faydalı olması ve vatanın kutsal olması yönündeki gerekçeleri ile farklılık göstermektedir. Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada öğretmen ve öğrenciler ortak olarak ülke sevgisi, toplumsal gerekçe, temel değer olarak görme, kabul görme gerekçelerini ifade etmişlerdir.

Çocukların Sosyal bilgiler programında var olan değerleri kimden kazanmaları gerektiği konusunda hem çocuklar hem de öğretmen ve veliler ilk beş değer için de aileden kazanılması gerektiği yönünde hem fikirlerken öğrenciler aileye ek olarak her değer için öğretmenden de kazanılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bunların yanı sıra çevre, okul, toplum ve dini karakterlerden de kazanılabileceği ifade edilmiştir. Öğretmen, okul içinde ve okul dışında davranışlarıyla öğrencisine iyi bir model olmak zorundadır. Öğretmen, okulda eğitim-öğretim faaliyeti yaparken programdaki bilgilerin yanında örtük olarak kendi değer yargılarını öğrencilerine aktarır. Bu süreç içerisinde öğretmenlerin sahip oldukları değerler önem kazanmaktadır (Aktepe ve Yel, 2009).

Bu değerlerin kazandırılmasında izlenecek yöntemler konusunda ise model olunması, uygulama yaptırılması ve kavramsal olarak açıklama yapılması konusunda her iki tarafta hem fikir iken, öğrenciler özellikle saygı ve vatanseverlik değerlerini kazanmalarında kendilerine nasihat verildiğini ifade etmişlerdir. Öğretmen ve veliler ise nasihat yöntemini ifade etmemişlerdir.

Çalışma ile elde edilen bilgiler doğrultusunda katılımcıların değer sıralamasında yer bulamayan değerlere yönelik detaylı araştırmalar yapılabilir. Öğrencilerin, öğretmen ve velilerin değer sıralamasında önde gelen değerlerini davranışa dönüştürebilme ve sürekliliğinin sağlanmasına yönelik araştırmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Acun,İ., Yücel, C., Önder, A. ve Tarman, B. (2013). Değerler: Kim Ne Kadar Değer Veriyor?. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 6(1), 191-206
- Akın, U. ve Özdemir, M. (2009). Öğretmen Adaylarının Demokratik Değerlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Örneği. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 42(2), 183-198.
- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Değer Yargılarının Betimlenmesi: Kırşehir İli Örneği. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(3), 607-622.

- Altunay, E. ve Yalçınkaya, M. (2011). Öğretmen Adaylarının Bilgi Toplumunda Değerlere İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(1), 5-28
- Aydın, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı: Konya Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 121-144.
- Bacanlı, H. (1999). Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 20, 597-610
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2010). İlköğretim Öğretmenlerinin “Değer” Kavramına Yükledikleri Anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81-90.
- Balcı, F.A ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Değerler Ve Değer Eğitimi Uygulamaları Konusunda Öğretmen Görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 14(1), 195-213.
- Başçıftçı, F., Güleç, N., Akdoğan, T., ve Koç, Z. (2011). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri İle Epistemolojik İnançlarının İncelenmesi. Paper Presented At The 2nd International Conference On New Trends In Education And Their Implications, Antalya, Turkey.
- Başol, S., Ünal, F., Azer, H., Yıldız, A. ve Evirgen, Ö., F. (2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 5.Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı(3.Baskı), Ankara: Devlet Kitapları.
- Baydar, P. (2009). İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri Ve Bu Süreçte Yaşanılan Soruların Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Birbiçer, B. (2015). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4.Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı, Ankara: Dikey Yayıncılık.
- Coşkun, Y. ve Yıldırım, A. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Değer Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(6), 311-328.
- Çelikkaya, T. (2016). Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlere İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değer Öncelikleri ve Gerekçelerine İlişkin Görüşleri. The 2nd International Conference On The Changing World And Social Research (ICWSR'2016) October, 14-16, 2016, proceedings book s.945-962, Barcelona-SPAIN
- Çelikkaya, T. ve Öztürk Demirbaş., Ç. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlere İlişkin Görüşleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(5), 527-556., Doi: 10.9761/JASSS1617.
- Çelikkaya, T. ve Seyhan, O. (2016) Değerlerin Kazanılmasındaki Etkili Faktörler (Öğrenci Görüşleri). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(36), 167-191
- Çengelci, T. (2010). İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleşmesine İlişkin Bir Durum Çalışması. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Debats, D.L. & Bartelds, B.F. (1996). The Structure Of Human Values: A Principal Components Analysis Of The Rokeach Value Survey (RVS)<http://www.rug.nl/research/portal/files/10223324/c5.pdf>
- Demirtaş, S. (2009). Çocuk Yuvasında Kalan Korunmaya Muhtaç Çocukların Değerler Eğitiminde Yaratıcı Dramanın Etkinliği, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Deveci, H. ve Ay, S. T. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Günlüklerine Göre Günlük Yaşamda Değerler. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(6), 167-181.
- Deveci, H. ve Dal, S. (2008). Primary School Teachers' Opinions On The Efficacy Of Social Studies Program In The Value Gain. Humanity & Social Sciences Journal, 3(1), 1-11.
- Dılmaç, B., Bozgeyikli, H. ve Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Değerler Eğitimi Dergisi, 6(16), 69-91.
- Doğanay, A. (2009). Değerler eğitimi. C. Öztürk (Edt.) Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi (S.225-256), Ankara: Pegem A.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(1), 79-96.
- Fidan, N. K. (2009). Öğretmen Adaylarının Değer Öğretimine İlişkin Görüşleri. Kuramsal Eğitim Bilim, 2(2), 1-18.
- Fidan, N. K. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma. The Journal Of Academic Social Science Studies, 6(3), 361-388.
- Güngör, E. (1998). Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Karatekin, K., Gençtürk, E. ve Kılıçoğlu, G. (2013). Öğrenci, Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayı Ve Öğretmenlerinin Değer Hiyerarşisi. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14, 411-459
- Katılmış, A. (2010). Sosyal Bilgiler Derslerindeki Bazı Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Katılmış, A. ve Ekşi, H. (2011). Değerler Eğitimi Yaklaşımları. DİB Dergisi, 245, 11-15.
- Keskin, Y. (2008). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişimi, 1998 Ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kıncal, R., Y. (2007). Vatandaşlık Bilgisi (2. Baskı), Ankara: Nobel Yayınları.
- Komasyon (2012a). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı, (2. Baskı), Ankara: Devlet Kitapları.
- Komasyon (2012b). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 7. Sınıf Öğretmen Kılavuz Kitabı, (2. Baskı), Ankara: Devlet Kitapları.
- Meydan, A., Aktepe, V. ve Durmaz A. (2015). Okul Ortamında Kazandırılması Hedeflenen Değerlere Yönelik Öğrenci Görüşlerinin İncelenmesi. Elektronik Sosyal Bilgiler Eğitimi Dergisi, 2(2), 43-54.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis (2nd ed.), Thousand Oaks, London: Sage Publications.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı Ve Kılavuzu (Taslak Basım), Milli Eğitim Bakanlığı Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2017) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar
- Oğuz, E. (2012) Öğretmen Adaylarının Değerler Ve Değerler Eğitimi İlişkin Görüşleri. Kuram Ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12 (2), (Ek Özel Sayı), 1309-1325

- Öztürk Demirbaş., Ç. ve Çelikkaya, T. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Programdaki Değerlere İlişkin Algısal Farkındalıkları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 415-427., Doi: 10.9761/jasss_345.
- Öztürk, C. ve Otluoğlu, R. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler Ve Yazılı Materyaller*, Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, S. ve Sezgin, F. (2011). Öğretmen Adaylarının Bireysel Ve Örgütsel Değerler İle Öğrencilerde Görmek İstedikleri Değerlere İlişkin Önem Sırası Algıları. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 1-21
- Poyraz, H. (2011). Değerler Nasıl Oluşur?. *Kalem Eğitim Ve İnsan Bilimleri Dergisi* 2011, 1 (1), 61-71
- Prencibe, A. (2001). Children's reasoning about the teaching of values.(Master's Thesis, University of Toronto,2001). ProQuest Dissertations and Thesis, AAT.MQ58877.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*,3(10), 73-88.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals In The Content And Structure Of Values: Theoretical Advances And Empirical Tests In 20 Countries, In M. Zarina (Ed.) *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, pp. 1-65). Orlando, FL : Academic Press.
- Sezer, T. (2008). İlköğretim 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Sorumluluk Değerinin Öğretimine İlişkin Öğretmen Görüşleri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, T. ve Katılmış, A.(2016) Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Değerler Eğitimi Öz Yeterlilikleri. *Alan Eğitimi Araştırmaları Dergisi (ALEG)*, 2(1), 1-16.
- Sönmez, Ö. F. ve Akıncan, N.(2013). Ortaokul Öğrencilerinin “Yardımseverlik” Değeri İle İlgili Metefor Algıları, *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 7, 105-120.
- Taşdemir, A. (2012). Değerlere İlişkin Türkiye, Irak Ve Suudi Arabistan Örneklemindeki Türk Öğrencilerin Görüşlerinin İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*,12 (3), 1707-1736
- Topkaya, Y.(2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Değer Aktarım Yaklaşımları Hakkındaki Görüşlerine Ait Nitel Bir Çalışma. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 637-652.
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul Hayatında Var Olan Ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Yaman, E., Mermer, E. Ç. ve Mutlugil, Ş. (2009). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Etik Davranışlara İlişkin Görüşleri: Nitel Bir Araştırma. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 93-108.
- Yapıcı, A. ve Zengin, Z. S. (2003). İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Tercih Sıralamaları Üzerine Psikolojik Bir Araştırma: Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206.
- Yaşar, Ş. ve Çengelci, T. (2012). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi İlişkin Bir Durum Çalışması. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(9), 1-23.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. 10. Genişletilmiş Baskı, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, F., Göçen, S. ve Yılmaz, F. (2013). Sokakta Çalışan Ve Çalışmayan İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Programındaki Değerlere İlişkin Algıları.e-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4(1), 82-99.

- Yiğittir, S. (2009). İlkretim Sosyal Bilgiler Dersi 4 ve 5.Sınıf Değerlerinin Kazanıma Düzeyi. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Yiğittir, S. (2010). İlkretim đrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler. Değerler Eğitimi Dergisi, 8(19), 207-223.
- Yiğittir, S. ve cal, A. (2010). İlkretim đrencilerinin Değer Yönelimleri. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24, 407-416.
- Yin, R.K. (1989) Case Study Research: Design and Methods. Sage Publications. Retrived from https://books.google.com.tr/books/about/Case_study_research.html?id=gxy2AAAAIAAJ&redir_esc=y